

ИСПИТИВАЊЕ ПОТРЕБА НАСТАВНИКА СТРАНИХ ЈЕЗИКА

УВОД – О ИСТРАЖИВАЊУ

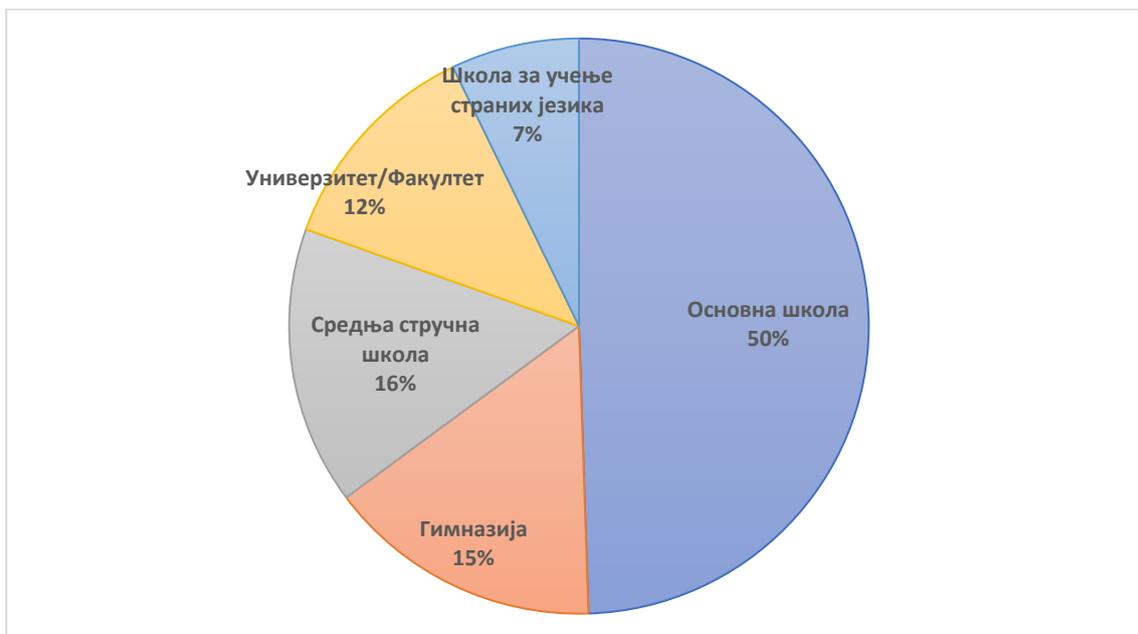
Фондација Темпус континуирано пружа подршку наставницима страних језика кроз различите активности, као што су спровођење програма Европског центра за живе језике у Грацу, организација доделе признања Европска језичка ознака, прављење Базе језичких пракси, ЗУОВ акредитовани семинари, организација и промоција Европског дана језика, мобилности, eTwinning пројекти, те различите ТСА активности на које шаљемо наставнике.

Са циљем стицања увида у то који су видови подршке потребни наставницима страних језика у Србији, као и које су њихове потребе за професионалним усавршавањем, Фондација Темпус је спровела истраживање о потребама наставника страних језика, током августа и септембра 2022. године. Подаци су прикупљени путем анонимног електронског упитника који је дистрибуиран кроз мејлинг листе Фондације Темпус и послат на мејл адресе језичких института и културних центара, друштава за стране језике, школских управа и високошколских установа у Србији. Упитник је био отворен од 24. августа до 18. септембра.

О УЗОРКУ

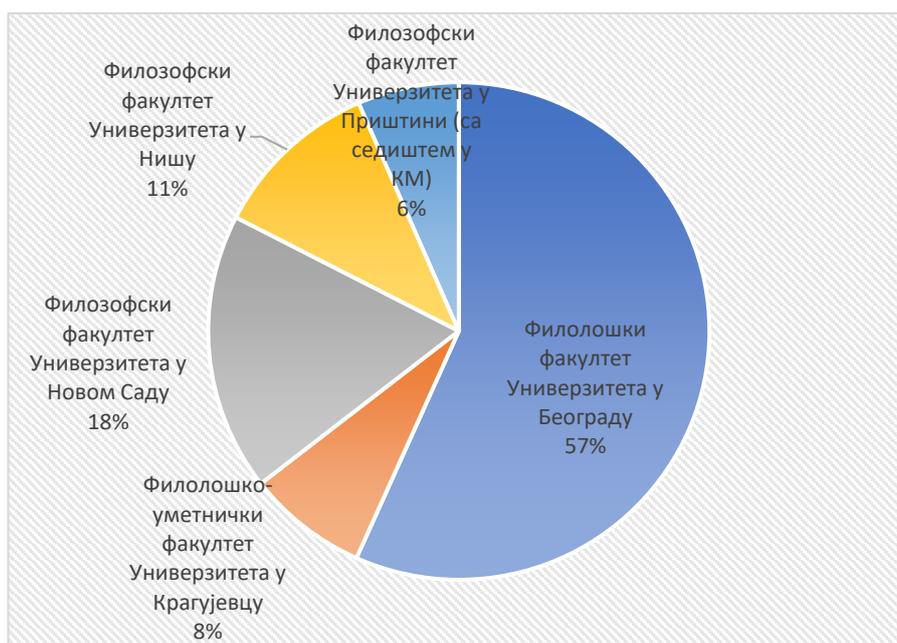
Истраживању се одазвало 700 наставника страних језика, од којих је већина (54%) запослена у основним школама, затим средњим стручним школама, гимназијама и факултетима. Структура узорка према установи у којој су испитаници запослени, приказана је на Слици 1.

Слика 1: Процент испитаника према установи у којој су запослени

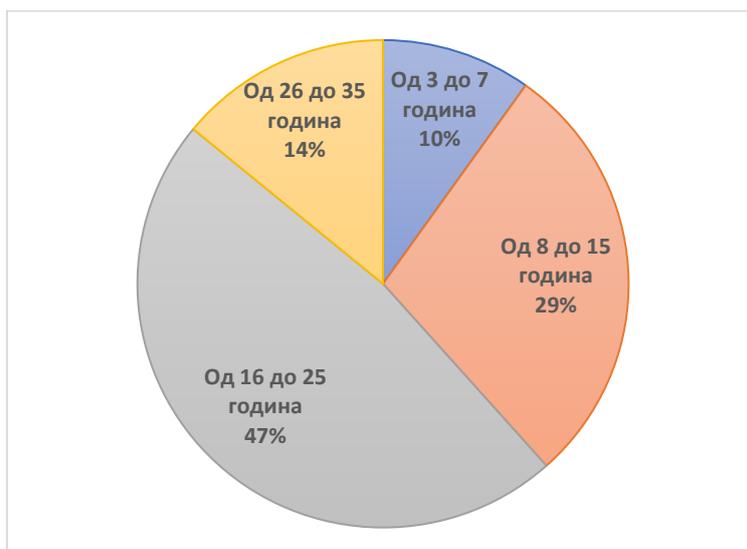

Већина испитаника се за наставника школовала на Филолошком факултету Универзитета у Београду (57%), док се знатно мањи проценат њих (између 6 и 18%) школовао на једном од друга четири државна факултета у Србији. Структура узорка према установи на којој су се испитаници школовали за наставника страних језика приказана је на Слици 2.

Слика 2: Процент испитаника према установи на којој су се школовали за наставника страног језика

Већина наставника из узорка (60%) има дугогодишње искуство у настави од преко 16 година. Проценти испитаника према годинама радног стажа приказани су на Слици 3.

Већина наставника у узорку предаје енглески језик (61%), 15% предаје француски, 11% немачки, 5% руски, по 4% италијански и шпански и 5% наставника предаје неки други језик. Скоро сви наставници из узорка предају свој први језик (94%).

Већина испитаних наставника истиче да током студија **није била на стручној пракси** – њих 60%. Од оних који су током студија имали стручну праксу, већина је ту праксу имала у основним школама (56%), а затим у гимназијама (28%) док су остале установе знатно мање заступљене. Највећи број наставника је имао стручну праксу у трајању до две недеље (44%), око трећине (29%) је имало стручну праксу у трајању од 2 до 4 недеље док је дужа стручна пракса знатно ређа – 12% наставника је имало праксу која је трајала између 4 недеље и 8 недеља, 5% између 8 и 12 недеља, 4% између 3 месеца и 6 месеци и 5% више од 6 месеци. На питање о томе које су њихове препоруке везане за побољшање организације стручне праксе за наставу страних језика током

студија одговорило је 72 наставника, односно око четвртина наставника који су током студија били стручну праксу. Већина њих као препоруку наводи потребу за дужим трајањем праксе, као и потребу да се пракса одвија у више различитих типова установа, те истичу да би пракса морала обавезно да подразумева индивидуално одржавање часова, а не само њихово посматрање.

Већина наставника такође наводи да током формалног образовања није имала практичан рад (63% њих). На отворено питање о томе како је изгледао, односно како је био организован практичан рад током формалног образовања, одговорило је 76% наставника који су навели да су током формалног образовања имали практичан рад, при чему је највећи број њих навео да је практичан рад подразумевао посматрање часова а затим одржавање, углавном мањег броја, часова у основној или средњој школи. Многи наставници су у одговору на ово питање истакли да је тако организован практичан рад био недовољан да их припреми на рад у настави.

ЗАДОВОЉСТВО ФОРМАЛНИМ ОБРАЗОВАЊЕМ СТЕЧЕНИМ ЗА РАД У НАСТАВИ

Када је у питању задовољство наставника формалним образовањем, највећи број наставника (41%) се углавном слаже да им је формално образовање стечено за рад у настави пружило одговарајућу основу за рад, још трећина њих (32%) се донекле слаже са тим, а 16% њих се у потпуности слаже. Само 10% наставника се уопште или углавном не слаже са наведеном тврдњом. Просечна оцена за наведену тврдњу на скали од 1 до 5 је 3,63.

Наставници су, такође, имали прилику да оцене у којој мери су задовољни различитим аспектима формалног образовања стеченог за рад у настави, и то: свеукупним квалитетом формалног образовања стеченог за рад у настави, бројем методичко-дидактичких предмета, практичним радом током наставе и стручном праксом (хоспитовањем). Међу наведеним аспектима, наставници су најмање задовољни практичним радом током наставе и стручном праксом. Наставници су, у просеку, углавном незадовољни овим аспектима – просечне оцене на скали од 1 до 5, су 2,29, односно 2,24. Више од половине наставника из узорка (53%) је углавном или у потпуности незадовољно практичним радом током праксе и исти тај проценат је углавном или у потпуности незадовољан стручном праксом.

Наставници су нешто задовољнији бројем методичко-дидактичких предмета – просечна оцена на скали од 1 до 5 је 2,82. Конкретно, нешто више од трећине наставника (36%) је донекле задовољно бројем методичко-дидактичких предмета а скоро исти проценат (35%) је углавном или у потпуности задовољан. Нешто мање од трећине наставника (29%) је углавном или у потпуности незадовољно овим аспектом.

Наставници су, у просеку, донекле задовољни свеукупним квалитетом формалног образовања стеченим за рад у настави (просечна оцена је 3,34). Више од половине наставника (55%) је углавном или у потпуности задовољно свеукупним квалитетом формалног образовања стеченим за рад у настави, око трећине их је донекле задовољно (њих 35%), док је само 10% углавном или у потпуности незадовољно овим аспектом.

Детаљнији резултати приказани су на Слици 4.

Слика 4: Задовољство наставника различитим аспектима формалног образовања

Незадовољство наставника практичним радом током наставе и стручном праксом може се видети и из одговора на отворено питање о томе који су, према њиховом мишљењу, кључни недостаци формалног образовања у припреми за рад у настави. Ово питање није било обавезно али је имало високу стопу одговора од 55% (386 наставника), од којих је око 60% као кључни недостатак навело управо недовољно практичног рада или одсуство, односно недовољно трајање стручне праксе. Један од примера одговора који добро илуструје ове недостатке гласи: „Предавања и практичан део наставе методике и дидактике би требало да буду обавезан предмет током читавог високошколског образовања. Потребно је више часова опсервације и већи број пробних часова за будуће наставнике страних језика. Неопходна је и сарадња са високошколским установама у иностранству и размена искустава у овој области”. Осим ових недостатака, наставници су у великом броју наводили и недостатак могућности за усавршавање у иностранству, односно одсуство сарадње са иностраним факултетима. Такође, многи наставници као недостатке наводе застареле курикулуме, односно недовољну заступљеност иновативних наставних метода. С друге стране, на питање о томе шта би издвојили као најкорисније аспекте формалног образовања у припреми за рад у настави, одговорило је такође више од половине наставника из узорка (52%), од којих је око трећине навело као најкориснији аспект наставу из области методике.

ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА

У овом делу упитника, наставници су одговарали на питања везана за организацију наставе страног језика у установи у којој раде: које области покривају у оквиру наставе страног језика, шта сматрају да би у вези са развојем језичких компетенција код ученика требало да се унапреди у настави страних језика, који је недељни фонд часова страног језика који подучавају и колики би недељни фонд часова према њиховом мишљењу био оптималан у условима у којима раде, те да ли сматрају да би требало другачије организовати наставу страног језика у установи у којој раде.

Скоро сви наставници из узорка – њих 96% подучавају све језичке компетенције, а осим тога, више од половине њих у настави покрива област културе, 39% њих превођење, 29% методичку и 23% књижевност.

Наставници који подучавају језичке компетенције, имали су прилику да означе шта сматрају да би у вези са развојем језичких компетенција код ученика требало да се унапреди у настави страних језика. Ово питање је било затвореног типа, са могућношћу избора више одговора. Већина наставника (72%) сматра да би ученици требало да имају **више контаката са ученицима из иностранства који уче исти језик или су изворни говорници**, половина наставника сматра да би четири **језичке компетенције требало да буду више заступљене у настави**, 39% истиче да би требало да буду **доступни бољи материјали за држање наставе**, док 34% њих наводи да је за развој компетенција потребно **коришћење аутентичних наставних материјала**.

Када је у питању фонд часова, већина наставника (67%) има недељно два часа страног језика у трајању од по 45 минута, док су остале опције знатно мање заступљене. На питање о томе колики би недељни фонд часова страног језика према њиховом мишљењу био оптималан у условима у којима раде, 41% наставника је навело да би то било 3 часа од по 45 минута, и њих 25% је навело да би то било 4 часа од по 45 минута, што говори о томе да **већина наставника сматра да би постојећи фонд часова требало повећати**.

Већина наставника из узорка (52%) сматра да би требало другачије организовати наставу страног језика у установи у којој раде. Међу предлозима наставника за другачију организацију наставе страног језика у њиховој установи, истичу се повећање фонда часова, рад у мањим групама (подељеним према нивоима знања), одржавање наставе у кабинетима за стране језике који би били адекватно опремљени одговарајућом савременом наставном технологијом и модернизација наставног садржаја.

УЏБЕНИЦИ И ОСТАЛИ НАСТАВНИ МАТЕРИЈАЛИ И ИКТ АЛАТИ

Када су у питању уџбеници које користе, скоро сви наставници истичу да имају могућност избора уџбеника, односно само њих 49 (7%) наводи да уџбенике прописује школа. Већина наставника користи уџбенике страних издавача – њих 82%, док скоро трећина (28%) користи уџбенике домаћих издавача. Већина наставника је углавном (47%) или у потпуности (24%) задовољна уџбеницима које користе, 22% их је донекле задовољно, док је само 7% углавном или у потпуности незадовољно. Наставници који нису у потпуности задовољни уџбеницима које користе, имали су прилику да кроз одговор на отворено питање наведу шта сматрају главним недостацима уџбеника које користе. На ово потоње одговорила је скоро половина наставника из узорка (48%). Недостаци које наводи највећи број наставника тичу се застарелости тема и текстова, односно њихове неприлагођености интересовањима ученика (сувопарни, предугачки, неаутентични текстови), преобимност градива, тј. неприлагођеност (малом) фонду часова и недовољно вежбања. Поред тога, наставници наводе да су одређени уџбеници неприступачни

односно да им је цена превисока, а поред тога неки наводе да се кроз уџбенике не ради довољно на свим компетенцијама – нпр. има превише граматике а премало рада на конверзацији.

Већина наставника сматра да им није потребна додатна подршка приликом проналажења одговарајућих наставних материјала (68%), док трећина истиче да им таква подршка јесте потребна.

Већина наставника наводи да у настави користи ИКТ алате – њих 87%, при чему већина процењује ниво својих дигиталних компетенција као средњи (57%) или напредни (40%). Само 4% наставника процењује своје дигиталне компетенције као почетничке. Међутим, за разлику од проналажења одговарајућих наставних материјала, где наставници не сматрају да им је потребна додатна подршка, већина наставника (њих 67%) сматра да им је потребна додатна подршка за коришћење ИКТ алата у настави.

ПРОФЕСИОНАЛНО УСАВРШАВАЊЕ

Када су у питању прилике за професионално усавршавање, наставници из узорка су подељени, односно скоро исти број сматра да има довољно прилика за професионално усавршавање (49%), односно да такве прилике нема (51%). Већина наставника, пак, сматра да им је потребна додатна подршка за развој компетенција у настави страних језика – њих 63%. На питање о томе која врста подршке, односно који вид професионалног усавршавања им је потребан, већина наставника наводи боравак у земљи где је језик који предају званични (55%), а одмах затим, велики број наводи радионице/семинаре/вебинаре/конференције, односно размену искустава са другим наставницима, односно умрежавање – по 38% наставника је означило ове одговоре. Мањи број наставника је као вид професионалног усавршавања који им је потребан навео опсервацију часова колега (17%) и приручнике и другу литературу на ову тему (13%).

Наставници су такође имали прилику да наведу шта би им било потребно да науче или сазнају на радионицама/семинарима/вебинарима/конференцијама, уколико сматрају да им је та врста професионалног усавршавања потребна. Међу темама које их интересују истичу се пре свега нове наставне методе, затим ИКТ алати у настави, укључујући апликације за учење, начини мотивације ученика, рад са ученицима који раде по ИОП или којима је потребна додатна подршка, те диференцирана настава.

Већина наставника (63%) наводи да има прилике за повезивање и сарадњу са наставницима истог или других страних језика у Србији. Међу најчешћим видовима сарадње наводе се eTwinning и други међународни пројекти, сарадња преко професионалних удружења као и сарадња путем различитих видова професионалног усавршавања (семинара, конференција и слично). Нешто мање од половине наставника (40%) сматра да има прилике за повезивање и сарадњу са наставницима других, нејезичких предмета у Србији. Као најчешћи видови сарадње наводе се такође eTwinning и други међународни пројекти, као и тематски дани, те интердисциплинарна и пројектна настава.

Већина наставника сматра да нема прилике за сарадњу са установама из иностранства – њих 62%. Од наставника који имају прилике за сарадњу са установама из иностранства, већина их наводи да у тој сарадњи учествују ученици/студенти (81%). На питање о томе на који начин сарађују са установама из иностранства одговорило је 27% наставника. Међу видовима сарадње са установама из иностранства издвајају се пре свега Еразмус+ пројекти – нешто више од трећине наставника који су одговорили на ово питање издваја овај вид сарадње. Поред тога, наставници истичу размене ученика/студената и наставника/наставног особља (нешто мање од 20%

одговора), eTwinning пројекте (око 15% одговора), као и сарадњу путем конференција/семинара/вебинара/радионица (око 10% одговора).

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА

Овај део упитника имао је за циљ да испита шта за наставнике страних језика значи интернационализација, као и шта сматрају да је потребно урадити у циљу унапређења интернационализације школа. Поред тога, циљ је био да се утврди у којој мери су наставници језика и установе у којима раде укључени у међународне пројекте и какво је њихово искуство по овом питању, као и шта мисле да је потребно урадити да би страни ученици/студенти могли да прате наставу у њиховој установи током мобилности, уколико њихова установа учествује у пројектима размене ученика/студената.

Наставници су имали прилику да кроз одговор на отворено питање које није било обавезно, опишу шта за њих значи интернационализација. На ово питање одговорило је 448 наставника, односно њих 64%, од којих је већина (65%) навела да за њих интернационализација значи **повезивање и сарадњу са другим школама, наставницима и ученицима**. Знатно мањи број наставника навео је да интернационализација подразумева размену и мобилност ученика/студената/наставника (13%), упознавање других култура и уважавање различитости (12%), примену добре праксе и принципа из међународног образовног контекста, те формално усклађивање образовања на међународном нивоу. Најзаступљеније категорије одговора, њихова учесталост као и примери одговора приказани су у Табели 1.

Табела 1: Молимо Вас да опишете шта за Вас значи интернационализација.

Категорија	%	Примери одговора
Повезивање и сарадња са другим школама, наставницима и ученицима	65	„Повезивање и сарадња своје установе са установама у иностранству, уз укључивање што већег броја наставника, ученика.”
Размена и мобилност ученика / студената / наставника	13	„Могућност одласка у иностранство за професоре и студенте. Угошћавање страних професора и студената код нас.”
Упознавање других култура и уважавање различитости	12	„Свестраност, заједништво, толеранција, признавање различитости, истицање сличности и једно велико опште добро.”
Примена добре праксе и принципа из међународног образовног контекста	10	„Усаглашавање наставних метода и програма са светским трендовима.”

На питање о томе шта сматрају да је потребно урадити у циљу унапређења интернационализације школа, одговорило је 402 наставника, односно њих 57%, од којих око трећине сматра да је потребно више повезивања и сарадње, док по око петине њих наводи да су мобилност, боравак у установама у иностранству или долазак страних наставника, те учешће у међународним пројектима, начин за унапређење интернационализације школа. Нешто мањи број наставника наводи да је потребно информисање и обучавање наставног и ненаставног кадра, односно јачање капацитета административних служби (13%), реформисање постојећих програма и административних процедура, признавање компетенција и квалификација (9,5%), мотивација/подршка наставницима и ученицима (6%), финансијска подршка (6%), подршка

надлежног Министарства (3,5%), промовисање образовне установе и програма (3%), те побољшање услова у којима се изводи настава (2,5%). Категорије одговора, њихова учесталост као и примери одговора приказани су у Табели 2.

Табела 2: Молимо Вас да наведете шта сматрате да је потребно урадити у циљу унапређења интернационализације школа.

Категорија	%	Примери одговора
Повезивање и сарадња	30	„Потребно је омогућити школама нарочито гимназијама да сарађују са школама из других земаља.“
Мобилност / боравак у установама у иностранству / долазак страних наставника	20	„Више могућности да ученици који уче одређени језик бораве у земљи, где се тај језик званично говори.“
Пројекти	18	„Мислим да су програми попут ЦЕПУС-а и Еразмус-а јако битни, те би њихово даље промовисање и имплементирање на нивоу високошколских уставнова, као и средњих школа контрибуирало даљој интернационализацији.“
Информисање и обучавање наставног и ненаставног кадра, односно јачање капацитета административних служби	13	„Дати конкретну подршку приликом аплицирања за пројекте мобилности.“ „Ангажовати наставнике страних језика како би се побољшале компетенције наставника из стручних предмета у смислу спровођења наставе на страном језику.“
Реформисање постојећих програма/административних процедура, признавање компетенција и квалификација	9,5	„Растерећење наставног кадра по питању администрације и формализма, како би имали могућности да пронађу мотивацију и вољу за додатно ангажовање.“

Када је у питању искуство са пројектима, већина наставника из узорка није никад учествовала у међународном пројекту или писању пројектне пријаве – њих 60%. Око петине наставника из узорка (21%) изјашњава се као члан неког пројектног тима, било националног или међународног. Међу наставницима који јесу чланови пројектног тима, већина су чланови тима (58%), 35% су координатори/иницијатори и 7% стручни сарадници. Да њихова установа учествује у пројектима размене ученика, односно студената, потврдно је одговорило нешто више од трећине наставника из узорка (36%), док остали наводе да њихова установа не учествује у таквим пројектима (64%).

На питање о томе шта мисле да је потребно урадити да би страни ученици/студенти могли да прате наставу у њиховој установи током мобилности одговорило је 23% наставника. Највећи број њих наводи да је то обучавање наставника у установи примаоцу за подучавање страних ученика/студената (укључујући и подизање језичких компетенција), затим организовање наставе и обезбеђивање материјала на страном језику, унапређење техничких услова за одржавање наставе, пружање подршке страним студентима у току прилагођавања на нову средину, могућност учења званичног језика земље домаћина, подстицање вршњачког учења и вршњачке подршке и организовање билингвалне наставе.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Међу главним налазима истраживања, могуће је издвојити следеће:

- Највећи број наставника (41%) се углавном слаже да им је формално образовање стечено за рад у настави пружило одговарајућу основу за рад али су наставници у просеку углавном незадовољни практичним радом током наставе и стручном праксом.
- Највећи број наставника (72%) сматра да би ученици требало да имају више контаката са ученицима из иностранства који уче исти језик или су изворни говорници, како би се унапредио развој њихових језичких компетенција.
- Већина наставника је углавном задовољна уџбеницима које користе, а препознати недостаци уџбеника тичу се застарелих тема, неусклађености обима са фондом часова, и недовољног броја вежбања.
- Половина наставника сматра да нема довољно прилика за професионално усавршавање, а међу видовима усавршавања који су им потребни, наставници наводе боравак у земљи где је језик који предају званични, радионице/семинаре/вебинаре/конференције, размену искустава са другим наставницима и умрежавање.
- Теме за радионице/семинаре/вебинаре/конференције које наставнике интересују су нове наставне методе, ИКТ алати у настави, начини мотивације ученика, рад са ученицима који раде по ИОП или којима је потребна додатна подршка и диференцирана настава.
- Већина наставника сматра да има прилике за повезивање и сарадњу са наставницима истог или других страних језика у Србији (63%), а њих 40% да има прилике за повезивање и сарадњу са наставницима других, нејезичких предмета у Србији.
- Већина наставника сматра да нема прилике за сарадњу са установама из иностранства (62%), а од оних који сматрају да такву прилику имају, 81% њих наводи да у тој сарадњи учествују ученици/студенти
- Већина наставника није никад учествовала у међународном пројекту или писању пројектне пријаве (60%).
- Већина наставника наводи да њихова установа не учествује у пројектима размене ученика, односно студената (64%).